

İŞYERİNDE ŞİDDET

EDİTÖRLER:

Prof. Dr. Serpil AYTAÇ

Doç. Dr. Nuran BAYRAM

YAZARLAR

(Soyadına Göre Alfabetik Sıralanmıştır)

Prof. Dr. Füsun SOKULLU-AKİNCI

Prof. Dr. Serpil AYTAÇ

Prof. Dr. Mustafa AYTAÇ

Doç. Dr. Nuran BAYRAM

Prof. Dr. Nazan BİLGEL

Prof. Dr. Veysel BOZKURT

Dr. Selver YILDIZ

Beta

Yayın No : 2375
İletişim Dizisi : 138

1. Baskı - Şubat 2011 - İSTANBUL

ISBN 978 - 605 - 377 - 398 - 6

Copyright© Bu kitabın bu basımının Türkiye'deki yayın hakları BETA Basım Yayım Dağıtım A.Ş.'ye aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafi kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Dizgi : Beta Basım A.Ş.
Baskı - Cilt : Kahraman Neşriyat Ofset San. Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 12084)
Yüzyıl Mah. Matbaacilar Cad. Atahan No: 34 K: 4
Bağcılar/İstanbul (0-212) 629 00 01
Kapak Tasarım : Nur Baylav

Beta BASIM YAYIM DAĞITIM A.Ş.
Narlibahçe Sok. Damga Binası No: 11
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel : (0-212) 511 54 32 - 519 01 77
Fax: (0-212) 513 87 05 - 511 36 50
www.betayayincilik.com

*Yaşamlarımızı borçlu olduğumuz
Anne ve Babalarımıza
(FSA-SA-MA-NB-NB-VB-SY)*

YAZAR BİLGİLERİ

Füsun SOKULLU-AKİNCI

Taksim İlkokulunu (1956), English High School'u (1961), İstanbul Amerikan (Robert) Kolejini (1965), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini (1969), University of Texas American Academy of International and Comparative Law'u (1975) bitirmiş, İtalyan hükümetinin bursunu kazanarak, Roma Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsünde Scuola di Specializzazione'ye (1975-1976) devam etmiştir. "Polis, Toplumsal bir Kurum Olarak Gelişmesi, Polis Alt-Kültürü ve İnsan Hakları" konulu tezi ile hukuk doktoru unvanını almıştır. 1987'de yardımcı doçent, 1993'te ise "Ceza Yaptırımı" başlıklı tez ile Ceza ve Ceza Usul Hukuku Doçenti, 1999'de ise "Viktimoji" (Mağdurbilim) adını taşıyan kitap ile Ceza ve Ceza Usul Hukuku Profesörü olmuştur. Ceza Hukuku, Penoloji, Kriminoloji ve Viktimoloji alanlarında Türkçe, İngilizce ve Fransızca yayınları bulunmaktadır. Aynı konularda uluslararası kongrelerde tebliğler vermiştir. Özellikle insan hakları, sanık hakları, mağdur hakları, hukuka aykırı deliller, cezalar, alternatif ceza yaptırımları, ölüm cezası, hapis cezasının infazında çalışmanın önemi, nefret suçları, şiddet, aile içi şiddet, çocuk ve şiddet konularında çalışmaktadır. Halen İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim dalında profesör olup aynı Üniversitenin Adli Tıp Enstitüsünde de ders vermektedir. Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma Merkezinin Müdürür.

Serpil AYTAÇ

Lisansını Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler bölümünde, yüksek lisans ve doktorasını Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Politika alanında tamamladı. Yönetim ve Çalışma Psikolojisi alanında doçent (1996) ve profesör (2002) derecelerini aldı. 2005 yılında Malta Üniversitesi Psikoloji bölümünde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. 2006-2010 yılları arasında Avustralya Royal Melbourne Institute of Technology (RMIT) Üniversitesi Kriminoloji bölümünde misafir öğretim üyesi olarak bulundu ve ortak araştırma projeleri yürüttü. 2010 yılında da Avustralya James Cook Üniversitesi Sosyoloji bölümünde ve RMIT üniversitesi Kriminoloji bölümünde araştırmacı olarak çalışmalarda bulundu. Ulusal ve uluslararası kongre ve sempozyumlarda çok sayıda araştırmalarını sundu. 2009 yılında Uludağ Üniversitesi, İİBF 2008 yılı Uluslararası yayın ikincilik ödülünü aldı. International Journal of Social Inquiry dergisinin ikinci editörü olan Prof. Dr. Aytaç'ın, *Kariyer Planlaması, Çift Kariyerli Eşler, Üniversite gençliği Endüstri Psikolojisi, Çalışan Kadınlar ve Sorunları, İş Stresi, İş Tatmini, Motivasyon, İşyerinde Psikolojik Taciz, Mesleğe Yönlik Şiddet, Şiddet-Suç, Örgütsel Davranış, Makro Ergonomi ve Bilişsel Ergonomi* alanlarında yerli ve yabancı yayınları, tamamlanmış ya da halen devam etmekte olan araştırma projeleri mevcuttur. Aynı zamanda TOBB, Kadın Girişimciler Kurulu üyesi olan Dr. Aytaç, halen Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yönetim ve Çalışma Psikolojisi Anabilim Dalı Başkanıdır.

Mustafa AYTAÇ

ODTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Matematik bölümü, Yönetilem ve İstatistik anabilim dalından mezun oldu. Yüksek lisans ve doktorasını İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde tamamladı. Bursa Emniyet müdürlüğü ile ortak yürütülen araştırmalarda proje yürütücülüğünü yaptı. Bir dönem Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü müdürlüğü ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonometri Bölüm Başkanı görevlerinde bulundu. Örnekleme, *Matematiksel İstatistik, Parametrik Olmayan İstatistik Testleri, Fortran 4, Sosyal Bilimlerde Matematik* başlıklı kitapları ve çeşitli ulusal ve uluslararası yayınları olan Prof. Dr. Mustafa Aytaç, halen Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonometri Bölümü İstatistik Anabilim Dalı Başkanıdır.

Nuran BAYRAM

1994 yılında Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonometri Bölümünden mezun oldu. 2000 yılında Doktor, 2002 yılında Yardımcı Doçent, 2006 yılında da Doçent unvanını aldı. 2004 yılında University of California, Los Angeles (UCLA), İstatistik bölümünde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. 2005 yılında Türkiye Bilimler Akademisi Doktora Sonrası Yurtdışı Araştırma Bursu Programını (TÜBA-DSYDAB) kazandı ve Stockholm Üniversitesi (SU), İstatistik bölümünde misafir öğretim üyesi olarak görev yaptı. 2007 yılında Prof. Dr. Hüseyin Fidaner Araştırma Üçüncülük Ödülü'ünü kazandı. 2009 yılında Uludağ Üniversitesi, İİBF 2008 yılı Uluslararası yayın birincilik ödülünü kazandı. 2010 yılında Avustralya'da RMIT ve James Cook Üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. *Doğrusal ve Doğrusal Olmayan Çok Değişkenli İstatistiksel Analizler, Kategorik Veri Analizi, Veri Madenciliği, Karar Ağacıları, Bayesien Analiz ve Yapısal Eşitlik Modelleri* gibi istatistiksel alanlarda çalışmalar yapmakta olup, yaşam kalitesi, yaşam tatmini, entegrasyon, yoksulluk, sosyal dışlanma, kadına yönelik şiddet, duygusal durum gibi konularda da ulusal ve uluslararası yayınları mevcuttur. *Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi ve Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş* adlı kitapların yazarı olan Dr. Bayram, halen Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonometri Bölümü İstatistik Anabilim Dalı Öğretim Üyesidir.

Nazan BİLGEL

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinden 1978 yılında mezun olmuş ve aynı fakültede halk sağlığı uzmanlık eğitimiini tamamlamıştır. Zorunlu hizmetin ardından 1984 yılında uzman olarak atandığı Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesinde 1985 yılında yardımcı doçent, 1987 yılında doçent ve 1993 yılında profesör unvanlarını almıştır. 1993 yılında Eisenhower Exchange Fellowships programı kapsamında ABD'de bulunmuştur. Yurt içi ve dışında basılan çeşitli dergilerde yayımlanan makaleleri vardır. Basılmış mesleki kitapları: Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği) Prof. Dr. Rahmi Dirican ile birlikte (Bursa, 1993); Halk Sağlığı Bakışıyla Ana ve Çocuk Sağlığı (1997), Epidemiyoloji -Sağlık Meslek Liseleri için Ders Kitabı (2002), Aile Hekimliği (2006). Hikaye kitapları ve

VI

romanlar: Mutlu İnsanların Öyküleri Olmaz (1994), Hayat Bana Hiçbir Şey Öğretmedi (1997), Travnik'ten İzmir'e (2004), Yitik Zamanların Peşinden (2008). Halen Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Ana Bilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Veysel BOZKURT

Lisans ve lisans üstü öğrenimini Uludağ Üniversitesi'nde tamamladı. İtalya'da 1988-1989 yılları arasında Avrupa Üniversitesi Enstitüsü'nde, 1996'da Azerbaycan'da, 1997'de Kırgızistan'da Türk Dünyası İşletme Fakültesi'nde, 2002'de İngiltere'de The London School of Economics and Political Sciences'da, 2005-2006 arasında Avustralya'da, James Cook Üniversitesi'nde ve 2008 yılında da ABD'de Washington State University'de misafir araştırmacı ve öğretim üyesi olarak bulundu. Uzun yıllar Uludağ Üniversitesinde görev yaptı. Halen İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesinde çalışmaktadır. Yayınlarından bazıları şunlardır: Yeni Çalışma Etiği, Alesta Yayınevi 2000; Enformasyon Toplumu ve Türkiye, Sistem Yayınları, 1996, İstanbul; Üniversite Sanayi İşbirliği ve Araştırma Geliştirme, TÜGİAD Yayımları, 1996, İstanbul (Serpil Aytaç'la); Avrupa Birliği: Siyasal Kurumlar, Çıkar Grupları ve Kamuoyu Alfa yay. 1997; Değişen Dünyada Sosyoloji, Alfa Kitapevi, 2004, İstanbul. Prof. Dr. Veysel Bozkurt, halen İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İktisat Sosyolojisi bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Selver YILDIZ

Lisansını Uludağ Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünde tamamladı. 2001 yılında "Kişilik ve Meslek Seçimi" konulu yüksek lisans teziyle Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden mezun oldu. Aynı üniversiteden 2007 yılında "psikolojik taciz" konulu teziyle doktora derecesini aldı. *Kişilik ve meslek seçimi, çalışma yaşamında kadın, çalışan çocuklar ve psikolojik taciz* konularında yayınlanmış çalışmaları olan Dr. Selver Yıldız, halen Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Çalışma Psikolojisi Anabilim dalında öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır.

S U N U §

Tüm dünyada kriminoloji artık farklı alanlarda çalışan kişilerin ilgisini çekmektedir. Klasik ceza hukukçusu kriminologların yerini hızla yeni "Kriminoloji Sevdalıları" almaktadır. Bunu çeşitli platformlarda dile getirdim ve yazdım; yine mutlulukla tekrarlıyorum.

Kriminolojinin gelişmesinde ceza hukukçularının önemli katkıları olduğu doğrudur. Bu ise cezalandırmanın amacı ve etkin bir cezalandırma için duyulan gereksinimden kaynaklanmıştır. Hangi eylemlerin cezalandırılacağı kadar cezalandırmadaki amaç ve başarılı bir cezalandırma politikası, kişileri suç olarak adlandırılan eylemlere yönelik etkenlerin belirlenmesine ve suçluluğa yol açan olguların ortaya çıkarılmasına bağlıdır. İlk kriminolojik araştırmaların ceza hukukçuları tarafından yapılmasıının nedeni de budur. Ancak bugün artık farklı alanlarda çalışan kişilerin de kriminoloji çalışmalarına katkılarının çok disiplinli bu bilim dalına değişik boyutlar sağlayacağı açıktır.

Bunun çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Doğal olarak en başta gelen neden, doğa yasalarında olduğu gibi, boşalan yerlerin hızla diğer alanlardan bilim insanları tarafından doldurulması olgusudur. Öte yandan suç günümüzün o denli önemli ve kapsamlı bir sorunudur ki, artık yalnız hukukçuların değil, herkesin suçla mücadelede yapması gereken bir görevi bulunmaktadır. Bu bağlamda da Kriminoloji çok boyutlu bir bilim dalıdır. Nitekim Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsünün ilk kurulduğu yıllarda, Enstitümüzde kadrolu asistan olarak psikolog ve sosyologların çalıştığını biliyoruz. Bugünkü kadro olanaklarımız buna müsait olmamasına rağmen farklı branşlardan bilim insanları ile kriminoloji çalışmaları gerçekleştirmek mümkün olmuştur. Zira hukukçuların dışındaki bu kişilerin Kriminolojiye sağlayacağı katkı ve yararlar çok önemlidir. Bilgilerin birleşmesi, çalışmalara değişik boyutlar kazandırmaktadır. Örneğin psikiyatri, psikoloji, ekonomi, matematik, istatistik, tıp ve polis bilimleri gibi alanlarda çalışan akademisyenlerin katkıları, kriminolojik araştırmaların her gün daha da gelişmesine yol açmaktadır.

Elinizde tuttuğunuz bu eser de özgeçmişlerinden göreceğiniz gibi böyle bir çeşitlilik gösteren bilim insanları tarafından uzun süren çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Zira konu işyerinde şiddetettir.

VIII

Şiddet ise insan yaşamında, hatta insan doğasında hep var olmuştur. Şiddetin birçok boyutu bulunmaktadır. Psikolojik, psikiyatrik, sosyolojik, tıbbi ve hukuki boyutları ile şiddet, her gün karşımızda olan bir kavramdır. Şiddet her yerde olduğu gibi işyerinde de vardır. Bu çok boyutlu kavramı inceleyebilmek de ancak çok boyutlu bir çalışmayı ve değişik alanlarda uzmanlaşmış kişileri gerektirir. Nitekim halk sağlığı ve aile hekimliği uzmanı bir hekim (Prof. Dr. Nazan Bilgel), bir yönetim ve çalışma psikologu ve çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri öğretim üyesi (Prof. Dr. Serpil Aytaç), bir çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri uzmanı, çalışma psikoloğu (Dr. Selver Yıldız), bir istatistik anabilim dalı başkanı (Prof. Dr. Mustafa Aytaç), bir istatistik öğretim üyesi (Doç. Dr. Nuran Bayram), bir sosyolog (Prof. Dr. Veysel Bozkurt) ve bir hukukçu-kriminolog (bendeniz) güçlerini, birikimlerini birleştirerek elinizde tuttuğunuz bu çalışmayı gerçekleştirmişlerdir.

Bu çalışmanın temeli Prof. Dr. Serpil Aytaç başkanlığında yürütülen bir araştırma projesi ile atılmıştır. Bu çalışma, bu projenin genişletilmiş şeklidir. Proje, Uludağ Üniversitesi içinde gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, kabulünden sonra aylarca süren çabalar ve çalışmalarla kapsamlı bir kitaba dönüştürülmüş, bana da kitapta bir bölüm yazma fırsatı tanınmıştır. Ben de hukuk açısından işyerinde şiddetin hukuksal yönünü yazdım. Başta Prof. Dr. Serpil Aytaç olmak üzere, Uludağ Üniversitesindeki bu dostlarımı çok teşekkür ediyorum. Onlarla çalışmak her zaman ki gibi, bir zevkti. Nitekim daha önce kendileriyle aile içi şiddet, yıldırmaya (mobbing/bullying) konularında, yurt içinde olsun yurt dışında olsun pek çok dikkati çekici etkinlik gerçekleştirdik.

Tabii, hukuk ceza hukukundan ibaret değildir. İş hukukuna ilişkin yazdıklarımı İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Profesörü Dr. Gülsevil Alpagut okudu ve eksiklerimi tamamlayarak düzeltti. Borçlar Hukukuna ilişkin bilgiler ise tümüyle eşim Dr. Ateş Akıncı'ya aittir. Her ikisine de teşekkür borçluyum.

Sevgili dostlarımı, bu değerli çalışmada bana da yer veren bu değerli bilim insanlarına çok teşekkür ederim. Umarım şiddet özelde işyerinde, genelde tüm yaşamda etkisini kaybeder.

Bu eserin, şiddet konusunda çalışan araştırmacılara, öğrencilere, şiddet olgusunu merak eden, şiddete maruz kalan ve şiddet mağduru olan herkese yardımcı olacağımı inanıyorum.

Prof. Dr. Füsun SOKULLU-AKİNCI
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma Merkezi Müdürü

ÖNSÖZ

Bu kitabın serüveni ilk olarak 2003 yılında bir araştırma projesi fikriyle ortaya çıktı. Prof. Dr. Nazan Bilgel başkanlığında yürütülen proje de, bir çalışma psikologu olarak ben, bir de araştırma sürecinin olmazsa olmazlarından bir istatistik uzmanı olmak üzere üç kişilik bir ekip olarak “Çalışma Yaşamında Yeni Bir Baskı Aracı: Mobbing” başlıklı Uludağ Üniversitesi, Bilimsel Araştırmalar Proje Merkezi tarafından desteklenen projeyi üstlendim. Projeyi, ilk geniş uygulamalı araştırma olarak, bir yıl içerisinde tamamladık. Bu projenin sonuçlarını ulusal ve uluslararası olmak üzere çeşitli bilimsel ortamlarda sunarken, çalışma yaşamında yaşanan şiddet olaylarına sadece duygusal şiddet boyutu ile bakmamak, olayı bütüncül bir gözle değerlendirmek gerektiğini düşündük. Bu nedenle, Uludağ Üniversitesi, Bilimsel Araştırmalar Proje Merkezi tarafından desteklenen ve proje yöneticiliğini üstlendiğim “İşyeri Şiddeti” başlıklı araştırmayı başlattık. Çalışma yaşamında yaşanan şiddet olaylarına çok boyutlu bir perspektif ile bakılması gerektiğinden hareketle projede, şiddetin sosyolojik boyutunu irdelemek amacıyla sosyolog, tıbbi boyutunu irdelemek amacıyla hekim, yasal boyutunu irdelemek amacıyla hukukçu-kriminolog, birey üzerindeki psikolojik boyutunu irdelemek amacıyla çalışma psikologu ve bu amaç üzerine derlenen verilerin analiz edilmesinde istatistikçinin yer alması gerektiği düşüncesinden hareketle proje ekibini oluşturduk.

İnsanlık tarihi kadar eski olan şiddet, yaşamın her alanında görüldüğü gibi, iş yaşamında da yillardan beri görülmekteydi. Ancak, iş yaşamında yaşanan şiddetin farkındalıkının artması ile birlikte bilim dünyasında, bu şiddetin neden ve niçinlerini sorgulayıp, şiddeti önlemeye yönelik politikalar üretilmesine katkıda bulunmaya başlanıldı. Bu çalışmanın amacı da, çalışma yaşamında yaşanan şiddet olgusunun her yönüyle ele alınarak incelenmesidir. Kitabın akademik düzeyde çalışma hayatının yasal, sosyal, psikolojik yönü ile ilgili araştırmalar yapanlara; uygulamada ise çalışma psikolojisi ve kriminolojiye ilgi duyan kişilere katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Kitabın birinci bölümünde şiddetin genel kavramsal çerçevesi psiko-sosyal boyutu ile incelenmiş, ikinci bölümde ise, işyerinde şiddet konusu başlığı altında işyeri şiddetinin sınıflandırılması, risk faktörleri ve iş-

X

yeri şiddetinin ölenmesi konuları irdelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, bu çalışmanın serüveninin başlangıç noktası olan ve şiddetin boyutlarından biri olan yıldırma davranışının her yönü ile incelenmiştir. İş yerindeki şiddetin hukuksal boyutu ise Türkiye'deki yasalar bağlamında incelenerek çok boyutlu bir perspektif ile dördüncü bölümde okuyucuya sunulmuştur. Kitabın beşinci bölümünde geniş bir uygulama alanı ile yıldırma davranışına ait araştırma projesinin sonuçları, altıncı bölümde ise işyerinde şiddet başlıklı projenin araştırma sonuçları ayrıntılı istatistiksel analiz ve yorumlar ile okuyucuya aktarılmıştır.

Araştırma projemizde yer alıp, bu kitabın yazımında emeği geçen başta; Uludağ Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Nazan Bilgel'e, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Füsun Sokullu-Akıncı'ya, Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, İstatistik Ana Bilim Dalı Başkanı ve sevgili eşim Prof. Dr. Mustafa Aytaç'a, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, İktisat Sosyolojisi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Veysel Bozkurt'a, Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Çalışma Psikolojisi Ana Bilim Dalı Öğretim Görevlisi, eski asistanum değerli meslektaşım Dr. Selver Yıldız'a ve bu çalışmanın biran önce bitmesi için beni sürekli motive eden ve emeğini ortaya koyan, çalışmanın editörlüğünü birlikte üstlendiğim meslektaşım ve arkadaşım Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, İstatistik Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Nuran Bayram'a çok teşekkür ederim. Onlar olmasaydı, bu çalışma ortaya çıkmazdı. Bunların yanı sıra, kitabın yayımını üstlenen başta Beta Yayınevi'nin sahibi Sayın Seyhan Satar'a, kitabın kısa sürede düzenlenmesini sağlayan Sayın Feridun Kılınç'a, titiz yaratıcı ve özenli çabaları ile sayfa tasarımcısı Gülgönca Çarpık'a ve tüm Beta Yayınevi ailesine kitabıñ yazarı olarak katkıda bulunan meslektaşlarım ve kendim adına teşekkür ederim.

Bu kitap sonucta konuya çok disiplinli yaklaşımın bir ürünüdür. Sosyoloji, özellikle çalışma psikolojisi, tıp, hukuk ve istatistik bilimi gibi birden çok bilimin işbirliği yapmasını gerektiren böyle bir konuda kuşkusuz eksikler hatta kusurlar bulunacaktır. Kitabımızın konuya ilgi duyan herkese katkı sağlaması ve işyerinde şiddetin yaşanmaması dileğiyle...

Prof. Dr. Serpil Aytaç
*Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Yönetim ve Çalışma Psikolojisi Ana Bilim Dalı Başkanı*

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

BÖLÜM 1

- Şiddetin Kavramsal ve Kuramsal Çerçevesi 1-26
Serpil AYTAÇ, Nazan BİLGEL, Veysel BOZKURT, Selver YILDIZ

BÖLÜM 2

- İşyerinde Şiddet 27-72
Serpil AYTAÇ, Nazan BİLGEL, Selver YILDIZ

BÖLÜM 3

- İşyerinde Yıldırma Davranışı 73-100
Nazan BİLGEL, Serpil AYTAÇ, Nuran BAYRAM

BÖLÜM 4

- İşyerinde Şiddet ile Savaşım ve Hukuksal Boyutları 101-150
Füsün SOKULLU-AKİNCI

BÖLÜM 5

- “Çalışma Yaşamında Yeni Bir Baskı Aracı: Mobbing”
Başlıklı Proje Verilerinin Analizi..... 151-179
Nazan BİLGEL, Nuran BAYRAM, Serpil AYTAÇ

BÖLÜM 6

- “İşyeri Şiddeti” Başlıklı Proje Verilerinin Analizi 181-208
Nuran BAYRAM, Mustafa AYTAÇ, Nazan BİLGEL

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 ŞİDDETİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1.	Giriş	1
1.2.	Şiddet Kavramı	2
1.3.	Şiddetin Kuramsal Çerçevesi	5
1.3.1.	İçgündü Kuramları	7
1.3.2.	Engellenme – Saldırganlık Kuramı	9
1.3.3.	Sosyal Öğrenme Kuramı	10
1.4.	Şiddetin Toplumsal Kültürel ve Psikolojik Yönleri	12
1.5.	Şiddetin sınıflandırılması	14
1.5.1.	Ekolojik bir Model.....	17
1.5.1.1.	<i>Bireysel Faktörler .....</i>	18
1.5.1.2.	<i>Kişisel İlişki Faktörü.....</i>	19
1.5.1.3.	<i>Toplum Faktörü .....</i>	19
1.5.1.4.	<i>Sosyal Yapı Faktörleri.....</i>	19
	KAYNAKLAR	21

BÖLÜM 2 İŞYERİNDE ŞİDDET

2.1.	Giriş	27
2.2.	İşyeri Şiddetinin Kavramsal Çerçevesi	28
2.3.	İşyeri Şiddetinin Sınıflandırılması	33
2.3.1.	Şiddet Türlerine Göre İşyeri Şiddeti	33
2.3.2.	Şiddeti Uygulayan ya da Şiddet Uygulananlar Açısından İşyeri Şiddeti	35
2.3.3.	İşyeri Şiddeti Tipolojisi	36

2.4. İşyerinde Şiddete İlişkin Risk Faktörleri	39
2.4.1. Çevresel Faktörler.....	41
2.4.2. İşin Özellikleri.....	41
2.4.3. Faillerin (Zorbaların) Özellikleri.....	42
2.4.4. Mağdurların Özellikleri	46
2.4.5. Örgütün Özellikleri	47
2.4.6. Sektör ve Mesleğin Özellikleri	49
2.5. İşyerinde Şiddete Dönüşmesi Olası Durumlar	52
2.6. İşyeri Şiddetinin Yaygınlığı	52
2.7. İşyeri Şiddetinin Sonuçları	56
2.7. Türkiye'de İşyeri Şiddeti.....	58
2.8. İşyeri Şiddetinin Önlenmesi	59
KAYNAKLAR	62

BÖLÜM 3 İŞYERİNDE YILDIRMA DAVRANIŞI

3.1. Giriş	73
3.2. Mobbing, Bullying ve Taciz Konulu Araştırmalara Kısa Bir Tarihsel Bakış	76
3.3. Tanımlamalar	81
3.4. Yıldırma Davranışının Yaygınlığı	83
3.5. Yıldırma Davranışının Nedenleri	84
3.6. Yıldırma Davranışının Sonuçları	87
KAYNAKLAR	92

BÖLÜM 4 İŞYERİNDE ŞİDDET İLE SAVAŞIM VE HUKUKSAL BOYUTLARI

4.1. Giriş	101
4.2. Türk Hukukunda Durum.....	101
1. Anayasa	102
2. Türk Ceza Kanunu	103
a. Kasten İnsan Öldürme Suçu (TCK. 81, 82)	103

<i>b. Zorla Çalışturmak, Hizmet Ettirmek Maksadiyla Ülkeye İnsan Sokmak veya Çıkarmak Suçu(m. 80) .....</i>	105
<i>c. İntihara Yönlendirme Suçu (m. 84) .....</i>	106
<i>d. Kasten Yaralama Suçu (m. 86) .....</i>	107
<i>e. İşkence Suçu (m. 94).....</i>	110
<i>f. Eziyet Suçu (m.96) .....</i>	112
<i>g. Hürriyete Karşı Suçlar.....</i>	113
aa. Tehdit Suçu (m.106)	113
bb. Cebir Suçu (m. 108)	114
cc. İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu (m.117)	115
<i>h. Ayırımcılık Suçu (m. 122) .....</i>	117
<i>i. Kişilerin Huzur ve Sükununu bozma (123) .....</i>	118
<i>j. Görevi Kötүye Kullanma (m.257).....</i>	120
<i>k. Hakaret veya Sövme Suçu (m.125) .....</i>	122
<i>1. Özel Yaşama ve Yaşamın Gizli Alanına Müdahale Ederek İş Yerinde Şiddet Uygulanması .....</i>	124
aa. Haberleşmenin Gizliliğini İhlal (m.132)	125
bb. Kişiler Arasındaki Konuşmaların Dinlenmesi ve Kayda Alınması (m.133)	126
cc. Özel Yaşamın Gizliliğini İhlal (m. 134)	127
dd. Kişisel Verilerin Kaydedilmesi (TCK. 135)	128
ee. Verileri Hukuka Aykırı Olarak Bir Başkasına Verme, Yayma, Ele Geçirme (TCK. 136).....	130
<i>m. Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar .....</i>	131
aa. Cinsel Saldırı Suçu (TCK. 102)	132
bb. Cinsel Taciz (TCK. 105)	133
i. Genel Olarak	133
ii. Ceza Muhakemesi Hukukunda İşyerinde Cinsel Tacizi İspat Yükü	134
<i>3. İş Kanunu .....</i>	135
a. İşverenin İşçiye Şiddet Uygulaması (<i>İş Kanunu m. 24/II</i>)	135
b. İşçinin İşverene Şiddet Uygulaması (<i>m. 25/II</i>)	137
c. İşçinin İşçiye veya Üçüncü Kişinin İşçiye Şiddet Uygulaması	138
d. Cinsel Taciz	140

<i>e. Dışarıdan Bir Kişi (Üçüncü bir Kişi) Tarafından Şiddet Uygulanması .....</i>	142
<i>f. Tazminat Hakkı.....</i>	143
<i>aa. İş Kanununun 26. Maddesinden Kaynaklanan Sorumluluk.....</i>	144
<i>bb. Borçlar Kanunu Genel Hükümlerinden Kaynaklanan Tazminat Hakkı .....</i>	145
<i>i. Şiddet eylemi failinin sorumluluğu.....</i>	145
<i>ii. İşyerinde şiddetin varlığı nedeni ile sorumluluk .....</i>	146
KAYNAKLAR	148

BÖLÜM 5

“ÇALIŞMA YAŞAMINDA YENİ BİR BASKI ARACI: MOBBİNG” BAŞLIKLI PROJE VERİLERİNİN ANALİZİ

5.1. Amaç	151
5.2. Örneklem seçimi	152
5.3. Anket Formunun Oluşturulması	152
5.4. Kullanılan Ölçekler:	153
5.5. Bulgular	155
5.5.1. Çalışma Grubunun Genel Özellikleri.....	155
5.5.2. Yıldırma Davranışı Mağdurlarının Özellikleri.....	156
5.5.3. Yıldırma Davranışı Kategorileri ve Tipleri	158
5.5.4. Yıldırma Davranışını Uygulayanların Özellikleri	161
5.5.5. Yıldırma Davranışının Birey Üzerindeki Etkileri	162
5.5.6. Stres, Depresyon ve Anksiyete	162
5.5.7. İş memnuniyeti ve İşi Bırakma Eğilimi	163
5.5.8. Yıldırma Davranışına Maruz Kalanların Tepkileri	164
5.5.9. İş Yerinde Sosyal Destek	167
5.6. Tartışma	168
5.7. Sonuç	174
KAYNAKLAR	176

BÖLÜM 6
“İŞYERİ ŞİDDETİ” BAŞLIKLI PROJE VERİLERİNİN ANALİZİ

6.1. Amaç	181
6.2. Örneklem Seçimi	181
6.3. Kullanılan Ölçekler	182
6.4. Bulgular	183
6.5. Tartışma	202
6.6. Sonuç	205
KAYNAKLAR	206

EKLER

EK-1: MOBBİNG=BULLYİNG (PSİKOLOJİK YILDIRMA DAVRANIŞI) ARAŞTIRMASI ANKETİ	209
EK-2: İŞYERİ ŞİDDETİ ARAŞTIRMASI ANKETİ	221